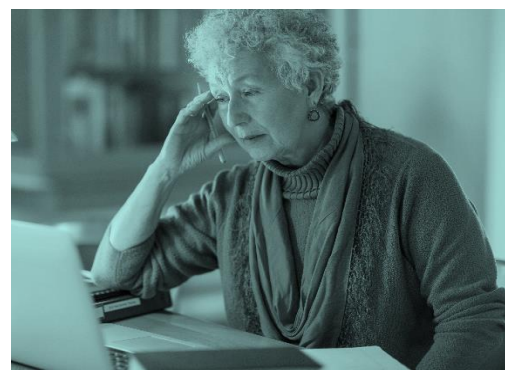
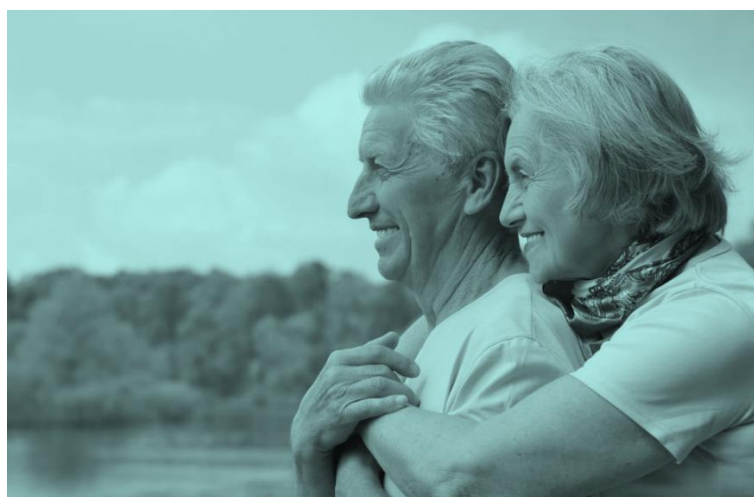

VERDIEN AV AKTIVE SENIORER

FRIVILLIGHETS BIDRAGET FRA PENSJONISTER I NORGE

NOVEMBER 2021

OM RAPPORTEN

Denne rapporten er skrevet på oppdrag for Senteret for et aldersvennlig Norge. Hensikten er å utrede hvordan seniorer, herunder heltidspensjonister, bidrar til samfunnet gjennom frivillig innsats. Rapporten er en oppdatering av utredningen som ble gjennomført for Statens seniorråd i 2016/2017, og bygger på nye datakilder for befolkningsframskrivinger, årsverk, verdibidrag og lønnskostnader.

NyAnalyse AS er et uavhengig rådgivnings- og utredningsselskap med spisskompetanse innen samfunnsøkonomisk analyse, arbeidsliv og næringspolitikk, beregninger tilknyttet skatt, verdiskaping og ringvirkninger, samt bærekraftig omstilling. Funn og konklusjoner i denne utredningen representerer NyAnalyses egne faglige vurderinger.

RAPPORTEN ER UTARBEIDET AV

Terje Strøm, sjeføkonom

Eivind Langdal, seniorøkonom

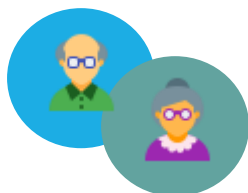
Martin Sundhaugen, samfunnsøkonom

INNHold

HOVEDFUNN.....	4
INNLEDNING.....	5
Metode, grunnlagstall og begrepsavklaring	6
FRIVILLIGHET.....	9
Frivillighetens rolle i det norske sivilsamfunnet	9
To former for frivillig deltakelse	11
Formell frivillig innsats.....	11
Uformell frivillig innsats.....	11
Frivillighet blant seniorer og pensjonister	12
Estimert tidsbruk på formelt og uformelt frivillig arbeid	14
Frivillighet under koronapandemien.....	16
FRIVILLIG INNSATS MOT 2035	20
Fremskrevet omfang av formelt frivillig arbeid.....	20
Fremskrevet omfang av uformelt frivillig arbeid.....	22
Samfunnsbidraget fra pensjonister.....	23
Verdibidraget fra formell frivillig innsats.....	23
Verdibidraget fra uformell frivillig innsats.....	24
Samlet verdibidrag fra pensjonister	25
REFERANSELISTE.....	26

HØVEDFUNN

Formelt og uformelt frivillighetsbidrag fra pensjonister i 2019:

51.700 ÅRSVERK

29 MRD. KRONER I VERDIBIDRAG

- **NyAnalyse beregner den samlede innsatsen fra aktive seniorer innen både formelt og uformelt frivillig arbeid til å utgjøre totalt 51.700 årsverk i 2019.**

Tidsbruken til heltidspensjonister på formelt frivillig arbeid estimeres til omtrent 15.500 årsverk dette året, mens det uformelle frivillige arbeidet fra pensjonistene anslås til ca. 36.200 årsverk i 2019. Basert på en økende eldre befolkning gir dette ca. 6.000 flere årsverk fra seniorennes samlede frivillighet enn i 2016.

- **Pensjonistenes samlede verdibidrag til samfunnet gjennom formell og uformell frivillig innsats anslås til i underkant av 29 milliarder kroner i 2019.**

Det offentlige og samfunnet for øvrig sparer derfor store beløp hvert eneste år på at pensjonister vier mye av sin fritid til frivillig arbeid i sitt nærmiljø.

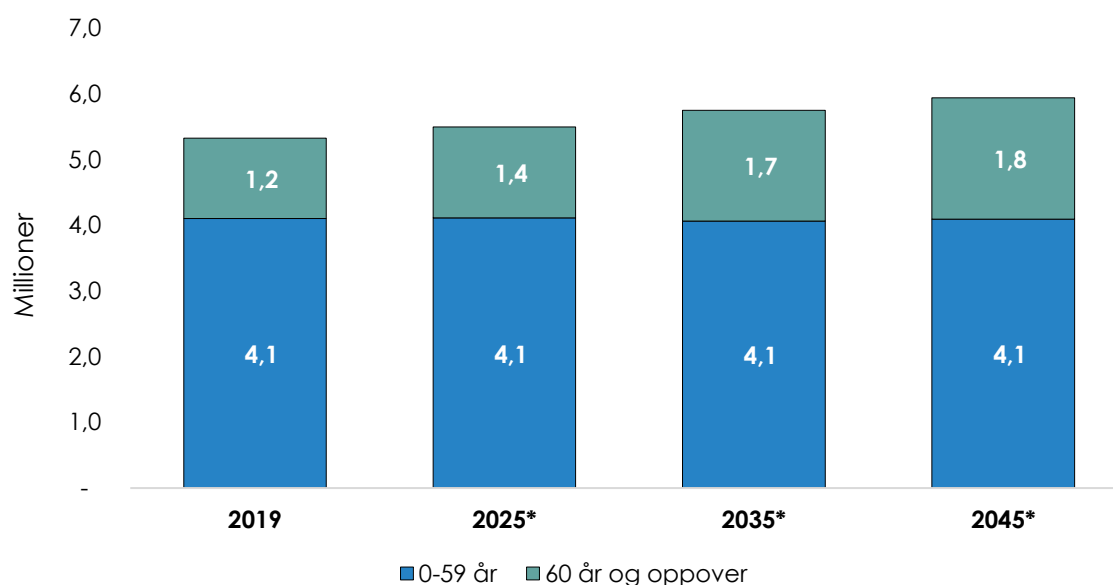
- **Koronapandemien har satt sitt preg på frivilligheten i 2020 og 2021, men potensialet for bidrag fra aktive seniorer er fortsatt stort.**

Dette preger våre framskrivninger av formell og uformell frivillig aktivitet de første årene etter 2019. I takt med at antallet pensjonister er i kraftig vekst, samtidig som den frivillige aktiviteten gjenopptas, kan imidlertid bidraget fra aktive eldre øke sterkt frem mot 2035. **Vi anslår i vårt høyalternativ at det samlede verdibidraget fra 2019 nesten kan dobles frem mot 2035, og dermed utgjøre ca. 54 milliarder kroner.** Det er stor usikkerhet tilknyttet utviklingen av frivillig innsats i årene etter pandemien, og det betyr at våre framskrivninger også er mer usikre.

INNLEDNING

Ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB) sine befolkningsframskrivninger (mellomalternativ) vil vi i årene som kommer få et gradvis aldrende samfunn, der befolkningsandelen på 60 år og eldre stiger sammenlignet med andelen på 0 til 59 år. Den eldste aldersgruppen forventes å stige til ca. 1,4 millioner mennesker (13 prosent) frem til 2025, og deretter til om lag 1,7 millioner personer (26 prosent) i 2035. Ti år senere, i 2045, forventer SSB i sitt middelalternativ at andelen personer over 60 år vil stige med 51 prosent sammenlignet med 2019, og dermed utgjøre over 1,8 millioner personer. Samtidig forventer man en stagnerende befolkningsvekst i aldersgruppen under 60 år i løpet av disse årene. Denne utviklingen er illustrert i figur 1 under.

Figur 1: Folkemengde, fordelt etter to aldersgrupper. 2019. Framskrevet for 2025*, 2035* og 2045* (SSBs mellomalternativ). Millioner

Kilde: SSB

Dette byr på utfordringer, men også nye muligheter. Eldre mennesker assosieres ofte som mottakere av frivillige tjenester, men man skal absolutt ikke undervurdere deres eget samfunnsbidrag som aktive i frivillig arbeid. Denne rapporten tar sikte på å synliggjøre aktive seniorers bidrag til samfunnet gjennom frivillig innsats.

Frivilligheten ble sterkt preget idet myndighetene iverksatte en rekke smittevernstiltak i forbindelse med da koronapandemien brøt ut våren 2020. Vi har derfor tatt utgangspunkt i det siste «normalåret» 2019 i denne analysen. I tråd med litteratur og gjennomførte spørreundersøkelser har vi imidlertid anslått en nedgang i den frivillige aktiviteten de første årene etter 2019 i framskivingene av årsverk og verdibidrag frem mot 2035. Utover dette er den generelle metodikken i våre beregninger tilsvarende som den som ble benyttet i rapporten vi utarbeidet på oppdrag for Statens seniorråd i 2017. Dette er beskrevet nærmere i avsnittet under.

Metode, grunnlagstall og begrepsavklaring

Denne analysen baserer seg metodisk på gjennomførte spørreundersøkelser¹, sannsynlighetsteori og statistisk analyse. Vi kan dermed estimere det samlede tilbudet av frivillige arbeidstimer fra heltidspensjonister innen både formelt og uformelt frivillig arbeid i 2019, samt anslå den forventede utviklingen frem mot 2035. Vi forutsetter uendrede preferanser når det gjelder pensjonistenes frivillige tidsbruk på formelt og uformelt arbeid i 2019.

I likhet med resten av samfunnet har koronapandemien også satt sitt preg på frivilligheten. Frivillighet Norge (2020 og 2021) rapporterer om en generell nedgang i den frivillige aktiviteten, som også gjelder i aldersgruppen over 60 år. Vi har derfor lagt til grunn en nedgang i aktivitetsnivået blant seniorer når vi fremskriver antall årsverk og verdibidraget fra aktive eldre i 2020 og 2021, med avtakende effekt i 2022 og 2023. Til tross for at denne nedgangen i høyeste grad kan tilskrives formell frivillig innsats i frivillige organisasjoner, forutsetter vi tilsvarende effekt for den uformelle innsatsen. Bakgrunnen for dette er at pandemien har hindret folk i fysisk interaksjon, og det faktum at eldre har befunnet seg i såkalte risikogrupper under pandemien gjør det også rimelig å anta en nedgang i tidsbruken på både formelt og uformelt frivillig arbeid blant disse.

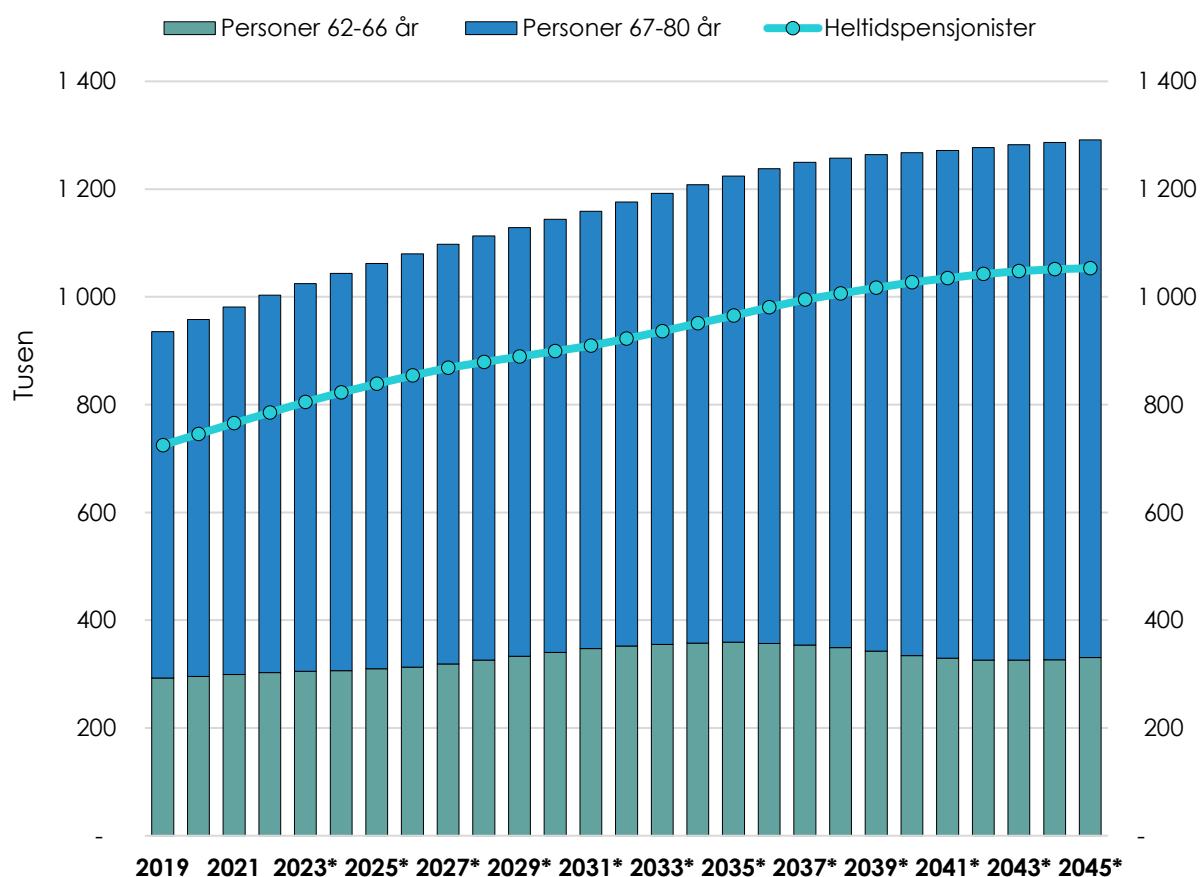
Videre har vi oppdatert framskivingene med nye prognoser fra SSB, hvor

¹ Nyeste spørreundersøkelse om detaljert tidsbruk på frivillig innsats der en kategoriserer respondentene i ulike aldersgrupper er fra 2015. I likhet med rapporten om verdien av aktive seniorer som NyAnalyse utarbeidet på oppdrag for Statens seniorråd i 2017 er derfor grunnlagstallene som er benyttet i denne oppdateringen også hentet fra "Pensjonistundersøkelsen 2015" og "Frivillighetsbarometeret 2015".

middelalternativet (MMM) er anvendt. Som i NyAnalyses rapport fra 2017 begrunnes dette valget i at aldersgruppene vi analyserer påvirkes i liten grad av nettoinnvandringen til Norge, i tillegg til at dødelighetstakten tenderer nedover i takt med den generelle samfunnsutviklingen.

Figur 2 under viser prognoser for befolkningsveksten i aldersgruppen 62 til 80 år, inndelt i de tre gruppene 62-66 år, 67-80 år, samt heltidspensjonister. Dette er grunnlagstall som våre beregninger baseres på. Vi har lagt til grunn at omtrentlig 28 prosent av de mellom 62 og 66 år, i tillegg til alle mellom 67 og 80 år, er heltidspensjonister. Antallet heltidspensjonister utgjorde dermed om lag 725.000 personer i 2019, som forventes å stige til i overkant av én million personer fremskrevet mot 2045. Dette tilsvarer en økning på 45 prosent.

Figur 2: Antall personer mellom 62-80 år og antall heltidspensjonister. 2016-2045*

Kilde: SSB | NyAnalyse *Prognose

Rapporten avgrensar som ved 2017-utgaven frivillig arbeid til det arbeidet som bidrar direkte til avlastning av annen ressursbruk (verdiskaping eller nytte), og som er gjennomførbart å måle gjennom alternativkostnad eller verdsetting av denne tjenesten i det private markedet. Lønnskostnader for formelt og uformelt frivillig arbeid i nærmeste sammenlignbare næringsgruppering er hentet fra SSBs satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner. Begrepsavklaring av frivillighet, samt skillet mellom formelt og uformelt frivillig arbeid følger i boks 1 under.

Boks 1. Begrepsavklaring – Frivillighet

I likhet forrige rapport fra 2017 defineres frivillig arbeid etter International Labour Organization (ILO) sin definisjon som sier at «(...) frivillig arbeid er ikke-obligatorisk arbeid, som en person bruker på å utføre en eller flere aktiviteter – enten gjennom en organisasjon eller direkte overfor andre utenfor egen husholdning – uten å ta betalt».

Denne rapporten vil ta utgangspunkt i to ulike typer av frivillig innsats: formelt og uformelt frivillig arbeid.

- Formell frivillig innsats omhandler aktiviteter som er som skjer gjennom formelle organisasjoner, lag eller liknende.
- Uformell frivillig innsats omhandler aktiviteter som personer deltar direkte i uten en formell organisasjon som bindeledd mellom aktiviteten og personen som utfører den.

Uformell omsorg er omsorg til ektefelle/samboer eller nære slektninger, og inngår ikke i uformell frivillig innsats.

Kilde: International Labour Organization (ILO)

FRIVILLIGHET

Frivillighetens rolle i det norske sivilsamfunnet

Høy tillitt er et av de sterkeste kjennetegnene ved det norske samfunnet. Sterk frivillig deltakelse er blant årsakene til dette, der Norge ligger på verdenstoppen. Frivilligheten har lange historiske røtter i landet, hvor man gjennom generasjoner har funnet sammen for å hjelpe hverandre, løse arbeidsoppgaver og danne sosiale fellesskap. Denne innsatsen fra sivilsamfunnet er og har vært en viktig bærebjelke i vårt samfunn, og da spesielt med fremveksten av formelt frivillig arbeid gjennom frivillige organisasjoner, foreninger, samvirketiltak og frivillighetssentraler. Flere viktige velferdsoppgaver som utføres av offentlig sektor i dag (blant annet helsetjenester, sosialomsorg og humanitært arbeid) ble tidligere utført av og drevet frem av frivillige organisasjoner. Dette arbeidet foregår som regel formelt, men kan også pågå i mindre formelle sammenhenger, som eksempelvis dugnad og gjennom sosiale nettverk. Et godt eksempel her er den store innsatsen fra mange i lokal- og nærmiljøer for å samle inn klær og lignende i forbindelse med flyktningstrømmen til Norge høsten 2015.

«Listen er lang over utfordringer for samfunnet vårt slik vi kjenner det i dag. Norge har en godt utbygd og velfungerende velferdsstat som er rustet til å møte disse utfordringene. En av forutsetningene for dette er et sterkt sivilsamfunn der ønsket om å hjelpe og ta i et tak der det trengs, ligger dypt nedfelt. Selv om velferdsstaten er solid, og troen på, og av og til forventningen til, at det offentlige skal og kan møte utfordringene er stor, er det knapt noe samfunnsområde der det ikke også er en frivillighet som bidrar.»

- Meld. St. 10 (2018-2019): «Frivilligheten – sterk, selvstendig, mangfoldig»

Frivillighet frembringer et betydelig bidrag til samlet tjenesteproduksjon i landet, og omfatter et bredt spekter av aktiviteter som for eksempel omsorgsarbeid, deltakelse i lag og frivillighet, pleie av pårørende og aktiv deltakelse på seniorsentre. Som regel gjennomføres en stor del av dette ved hjelp av ulønnet arbeidsinnsats. For deltakere i

slikt arbeid utgjør frivillighet en uvurderlig plattform for engasjement og samfunnsdeltakelse, hvor andre målsetninger som myndiggjøring, livskvalitet, felleskap, læring og kunnskap står sentralt. Det har blitt påpekt – med rette – fra flere hold at frivillighetsarbeid styrker innbyggernes demokratiske handlingskompetanse.

Boks 2. «Frivilligheten – sterk, selvstendig, mangfoldig». Meld. St. 10 (2018-2019)

Stortingsmeldingen fra 2018 fremhever at frivilligheten ikke er et supplement til offentlig virksomhet, men at den er en grunnleggende del av livet og hverdagen til den norske befolkningen. Målet med frivilligheten er å skape «(...) engasjement, fellesskap, inkludering og kulturell og demokratisk innsikt».

Fire fokusområder i stortingsmeldingen

1. Bred deltakelse

Frivilligheten skal ha en sentral rolle som arena for inkludering og integrering. Økonomiske tilskuddsordninger og målrettede virkemidler til frivillige organisasjoner for å rekruttere og bevare et mangfold av frivillige er de viktigste tiltakene.

2. En sterk og uavhengig sektor

Brede og ubyråkratiske støtteordninger skal bygge opp under en selvstendig frivillig sektor med bred deltakelse og høy aktivitet. Blant virkemidlene er kompensasjonsordningen for merverdiavgift, tilskuddsordninger som underbygger egenarten og selvstendigheten som de frivillige organisasjonene har, samt et samarbeid mellom frivillig sektor, pengeutbetalende stiftelser og næringsliv for å utrede barrierer og drivere for støtte til organisasjonene.

3. Forenklingsreform

Hovedfokuset i en ny forenklingsreform for frivilligheten vil være på å gjøre søknad og rapportering om statlige tilskudd enklere. Et pilotprosjekt med tilskuddsordninger som tar i bruk flerårige avtaler, etablering av et forenklingråd for tilskudd til frivillige organisasjoner og økt tilgjengelighet av veilederen for forenkling av tilskudd er de viktigste tiltakene.

4. En samordnet frivillighetspolitikk

13 av 15 departementer bevilger midler til frivilligheten. Det er derfor et behov for å koordinere frivillighetspolitikken, der Kulturdepartementet har hovedansvaret. Regjeringen vil blant annet utarbeide et såkalt sakråd mellom stat og frivillighet, sette av 2022 som «frivillighetsåret», samt sørge for at Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor følger overordnede forskningsmål.

Kilde: Meld. St. 10 (2018-2019)

To former for frivillig deltakelse

Det er vanlig praksis å dele inn frivillig arbeid i to kategorier; formell og uformell frivillig innsats (se boks 1). Litteraturen om frivillighet omhandler i størst grad formell innsats, men likevel er det også hensiktsmessig å fremheve uformelle former for frivillig innsats, ettersom dette også utgjør en stor andel av den frivillige aktiviteten.

Formell frivillig innsats

Formell frivillig innsats involverer aktivitet som er tilrettelagt gjennom formelle kanaler som organisasjoner, frivillighetssentraler, lag og lignende. Fladmoe, Sivesind og Arnesen (2018) fant i en representativ spørreundersøkelse fra 2017 at 61 prosent av respondentene hadde deltatt i frivillig arbeid i en organisasjon de siste månedene. Denne innsatsen har fulgt en stigende trend siden kartleggingen startet i 1998, og det samme gjelder deltakelsen blant personer over 60 år. I en annen undersøkelse fra 2018 svarte henholdsvis 55 og 54 prosent av respondentene i aldersgruppene på 60-66 og 67-79 år at de hadde deltatt i frivillig arbeid i en organisasjon de siste 12 månedene. Det er en økning på ett prosentpoeng i begge grupper siden den samme undersøkelsen ble gjennomført i 2014 (Folkestad m.fl., 2015).

Uformell frivillig innsats

Uformell frivillig innsats omhandler aktiviteter som skjer direkte, uten en organisasjon eller tilsvarende formell kanal som tilrettelegger. Uformell frivillig aktivitet innebærer deriblant regelmessig hjelp til personer utenfor egen husholdning som eksempelvis venner, naboer eller bekjente.

Denne rapporten synliggjør i tillegg pensjonisters tidsbruk på uformell omsorg i 2019. Dette omfatter omsorg ovenfor nære slektninger, og betraktes også som et viktig samfunnsbidrag. Blix, Stalsberg og Moholt (2020) er imidlertid av den oppfatningen at myndighetenes forventninger om opprettholdt eller økt innsats gjennom uformell omsorg i fremtiden har sviktende demografiske forutsetninger. Bakgrunnen for dette er at veksten i de årsklassene som skal yte uformell omsorg ovenfor den voksende gruppen eldre er stagnerende og vokser vesentlig langsommere. Vi har sett bort i fra

den uformelle omsorgen i framskrivingene av årsverk og verdibidrag fra pensjonister gjennom frivillig innsats i denne rapporten. I likhet med den ovennevnte rapporten NyAnalyse utarbeidet i 2017 er begrunnelsen for dette valget mangelen på faglige holdepunkter.

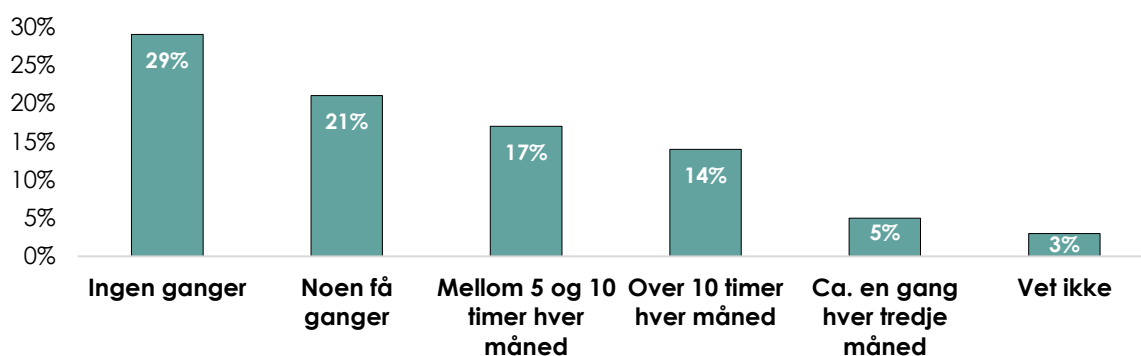
Frivillighet blant seniorer og pensjonister

Ved å engasjere seg i frivillig aktivitet kan aktive eldre få økt livskvalitet samtidig som de øker sjansen for å holde seg mentalt og fysisk friske over lengre tid. I tillegg kan de frivillige organisasjonene som rekrutterer og beholder seniorer som frivillige ressurser høste stort av deres erfaringer og kunnskap. En undersøkelse gjennomført av Frivillighet Norge og ProAge (2019) fremhever at seniorer er stabile og erfarne, har høy tillitt og er til å stole på. De henviser også til at seniorer står lengre i sine frivillige verv enn unge. Videre rapporteres det om at 93 prosent av organisasjonene som deltok i undersøkelsen mener at det ikke er barrierer hos dem som hindrer folk over 62 år i å bli frivillige i deres organisasjon.

Seniorer i Norge er godt representert når det kommer til frivillig innsats, både i formell og uformell form. Frivillighet Norge har i flere år fulgt den formelle frivillige innsatsen gjennom et Frivillighetsbarometer. Barometeret ser på frivillighet i formell form blant befolkningen i Norge, fordelt etter kjønn, alder og andre relevante kategorier². Den ferskeste utgaven av barometeret hvor en rapporterer om tidsbruk på frivillige aktiviteter fordelt i ulike alderskategorier (og dermed personer over 60 år) er som nevnt i metodeavsnittet innledningsvis fra 2015. I «Frivillighetsbarometeret 2015» kommer det frem at det ble gjennomført mest frivillig arbeid fra personer over 60 år. Som man ser av figur 3 under deltok 17 prosent av seniorenene i formelt frivillig arbeid mellom 5 og 10 timer hver måned. Videre deltok 14 prosent i formell frivillig aktivitet over 10 timer hver måned, mens 5 prosent oppgir en tidsbruk på ca. en gang hver tredje måned.

² Undersøkelsen skiller ikke mellom personer er pensjonister og ikke. Vi antar at svarene fra aldersgruppen over 60 år også er gjeldende for heltidspensjonister over 60 år.

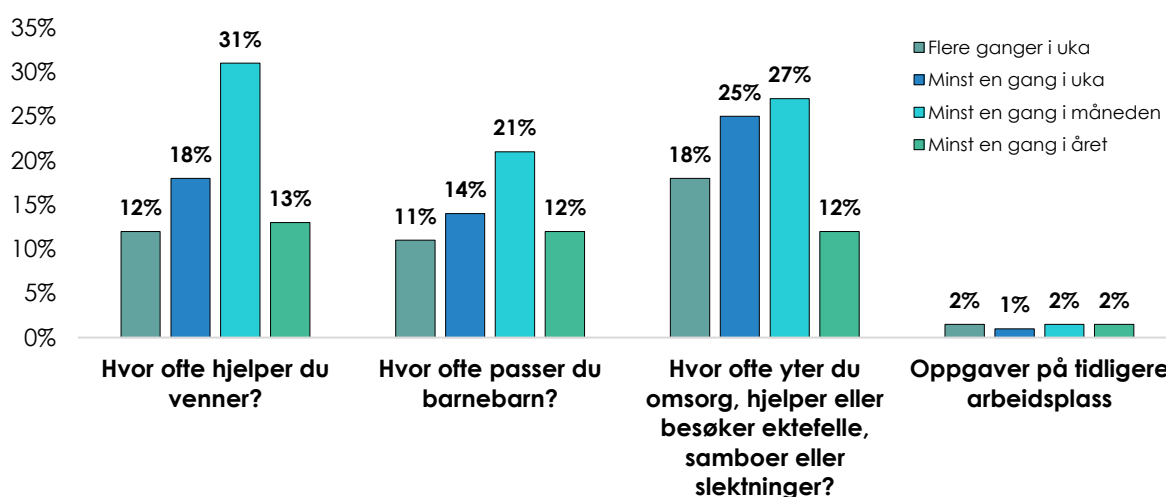
Figur 3: Andel i formelt frivillig arbeid blant personer over 60 år

Kilde: NyAnalyse (2017)

Figur 4 under inneholder resultatene fra «Pensjonistundersøkelsen 2015», som viser hvor ofte heltidspensjonister deltar i uformell frivillig aktivitet og uformell omsorg³. Pensjonister avgir mye tid til slike aktiviteter, hvor andelen som oppgir at de hjelper venner minst en eller flere ganger i året utgjør hele 74 prosent til sammen. Av disse hjelper 12 prosentpoeng venner flere ganger i uka, mens 18 prosentpoeng bistår venner minst en gang i uka. Rett i underkant av en tredjedel av heltidspensjonistene hjelper venner minst en gang i måneden.

Figur 4: Andel i uformell frivillig arbeid blant heltidspensjonister, fordelt etter tidsbruk og aktivitet

Kilde: NyAnalyse (2017)

³ Uformell omsorg er knyttet til spørsmålet «Hvor ofte yter du omsorg, hjelper eller besøker ektefelle, samboer eller slektninger?»

Estimert tidsbruk på formelt og uformelt frivillig arbeid

Tabell 1, 2 og 3 under demonstrerer estimert tidsbruk knyttet til frivillig arbeid i 2019, fordelt etter frekvens og aktivitet. Anslagene er beregnet ved hjelp av en ekspansjonsestimator og gruppestørrelse. Tabell 1 viser fordelingen av tidsbruk på formelt frivillig arbeid, fordelt etter frekvens. Her er hyppigheten av formelt frivillig arbeid omregnet til antall timer i løpet av et år, og videre transformert til hva dette utgjør av årsverk⁴. Vi estimerer at denne timebruken totalt utgjorde i overkant av 26 millioner timer i 2019, eller omtrent 15.500 årsverk.

Tabell 1: Pensjonisters estimerte tidsbruk på formelt frivillig arbeid. 2019

Frivillighet etter frekvens	Timebruk i 1000
Over 10 timer hver måned	12 177
Mellom 5 og 10 timer hver måned	11 090
Under 5 timer hver måned	2 609
Ca. en gang hver tredje måned	130
Noen få ganger	365
Sum timer (i 1000)	26 372
Årsverk	15 513

Kilde: SSB | NyAnalyse

Videre har vi også omregnet pensjonistinnsetningen innenfor uformelt frivillig arbeid og uformell omsorg, fordelt etter type aktivitet. Tabell 2 estimerer pensjonisters tidsbruk på uformelt frivillig arbeid, herunder hjelp av venner og pass av barnebarn. Her anslår vi at den totale timebruken befinner seg på ca. 61,5 millioner timer i 2019. Dette utgjør om lag 36.200 årsverk.

⁴ SSB utarbeider årlig et satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner. Her antas det at et årsverk innenfor frivillig arbeid utgjør om lag 1.700 timer.

Tabell 2: Pensjonisters estimerte tidsbruk på uformelt frivillig arbeid. 2019

Frivillighet etter frekvens	Timebruk i 1000			Antall årsverk
	Hjelper venner	Passer barnebarn	Totalt antall timer i løpet av ett år	
Flere ganger i uka	14 091	12 916	27 007	15 887
Minst en gang i uka	14 091	10 959	25 050	14 735
Minst en gang i måneden	5 393	3 653	9 046	5 321
Minst en gang i året	226	209	435	256
SUM	33 800	27 738	61 538	36 199

Kilde: SSB | NyAnalyse

Når det gjelder tidsbruken på uformell omsorg og oppgaver på tidligere arbeidsplass estimerer vi dette til å utgjøre i underkant av 48,5 millioner timer totalt i 2019 (tabell 3). Antall årsverk fra uformell omsorg befinner seg dermed på ca. 28.500 årsverk. Som nevnt over, og i likhet med vår rapport på oppdrag fra Statens seniorråd fra 2017, er ikke omfanget av uformell omsorg beregnet i framskrivingene mot 2035 i de senere kapitlene.

Tabell 3: Pensjonisters estimerte tidsbruk på uformell omsorg og oppgaver på tidligere arbeidsplass. 2019

Frivillighet etter frekvens	Timebruk i 1000			Antall årsverk
	Yter omsorg, besøker ektefelle, samboer eller slektninger	Oppgaver på tidligere arbeidsplass	Totalt antall timer i løpet av ett år	
Flere ganger i uka	21 136	1 761	22 897	13 469
Minst en gang i uka	19 570	783	20 353	11 973
Minst en gang i måneden	4 697	261	4 958	2 916
Minst en gang i året	209	26	235	138
SUM	45 612	2 831	48 443	28 496

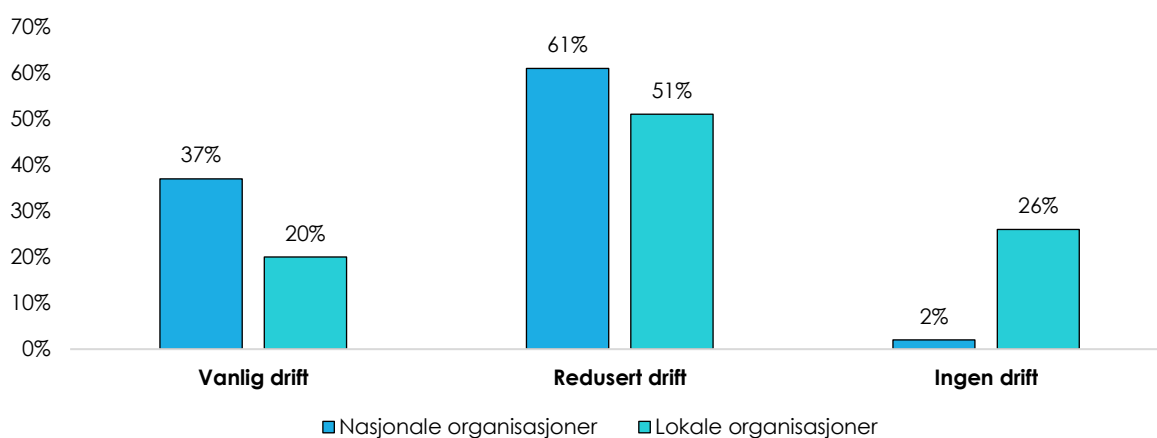
Kilde: SSB | NyAnalyse

Frivillighet under koronapandemien

Som følge av koronapandemiens innvirkning på frivilligheten i Norge falt valget på 2019 som utgangspunkt for våre framskrivinger mot 2035. Innvirkningen på pensjonisters frivillige innsats er usikker, men vi har basert på ferske spørreundersøkelser forsøkt å estimere denne effekten på den fremtidige frivillige innsatsen. Konsekvensene av koronaviruset med nedstengning hadde en enorm påvirkning på økonomi og næringsliv i Norge, og frivillige organisasjoner ble naturligvis også påvirket. I denne delen av rapporten trekker vi frem funn fra Arnesen og Sivesind (2021) for å belyse konsekvensene pandemien fikk for den generelle frivilligheten i Norge.

Som vist i figur 5 under hadde over halvparten av både nasjonale og lokale organisasjoner redusert drift under pandemien, der nasjonale organisasjoner oppga en andel på 61 prosent og lokale en andel på 51 prosent. 37 prosent av nasjonale og 20 prosent av lokale hadde vanlig drift. Videre hadde 2 prosent av nasjonale organisasjoner ingen drift, mot 26 prosent av lokale. Bakgrunnstall viser at det er fysiske aktiviteter som i størst grad er påvirket, som naturligvis er i lys av pandemiens natur. Dette gjelder for både nasjonale og lokale organisasjoner. Sistnevnte har også avlyst mange av sine kjerneaktiviteter (stevner og konkurranser, kurs, konferanser og seminarer, øvinger og treninger, kulturaktiviteter, og sosiale tiltak) i stort omfang.

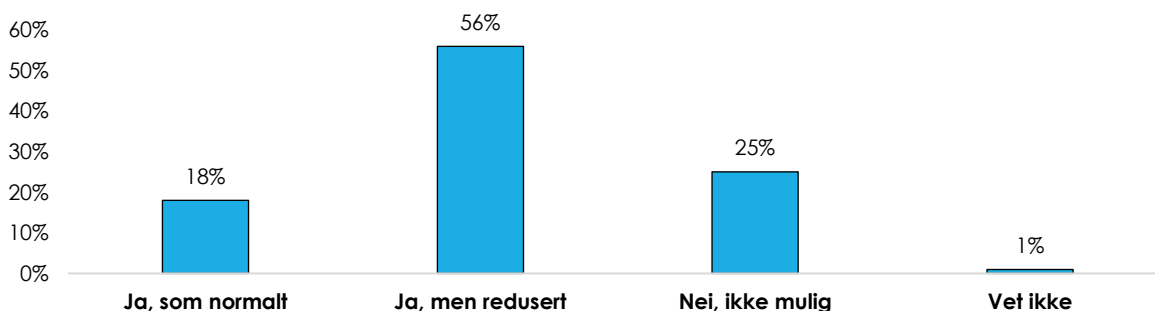
Figur 5: Prosentandel av nasjonale og lokale organisasjoner som svarte at de på undersøkelsestidspunktet hadde vanlig drift, redusert drift og ingen drift. Mai/juni 2020

Kilde: Arnesen og Sivesind (2021)

Figur 6 illustrerer i hvilken grad lokale organisasjoner har kunnet gjennomført sine aktiviteter under pandemien. Bare 18 prosent har kunne gjennomført aktivitetene som normalt, mens hele 56 prosent sier de har kunnet gjennomført dem, men i redusert form. 25 prosent oppgir at dette ikke har vært mulig. 1 prosent vet ikke.

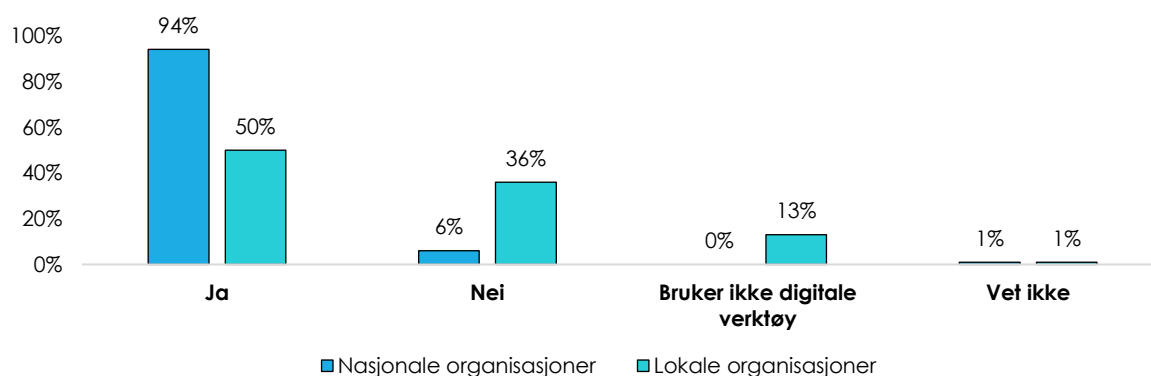
Figur 6: Prosentandel av lokale organisasjoner som svarte at de ville kunne gjennomføre som normalt, redusert eller at det ikke ville være mulig under bestemte smitteverntiltak (maks. 50 deltakere, én meter avstand, o.l.)

Kilde: Arnesen og Sivesind (2021)

Et annet område som har blitt omdiskutert under pandemien, er bruken av digitale verktøy. Færre muligheter til å møtes fysisk har naturligvis gjort det nødvendig å ta i bruk digitale erstatningsløsninger, også for frivillige organisasjoner. Som vist i figur 7, la 94 prosent av nasjonale organisasjoner om på sine aktiviteter ved hjelp av digitale verktøy, mens halvparten av de lokale organisasjonene gjorde det samme. Bare 6 prosent av nasjonale organisasjoner la ikke om, mot 36 prosent av lokale.

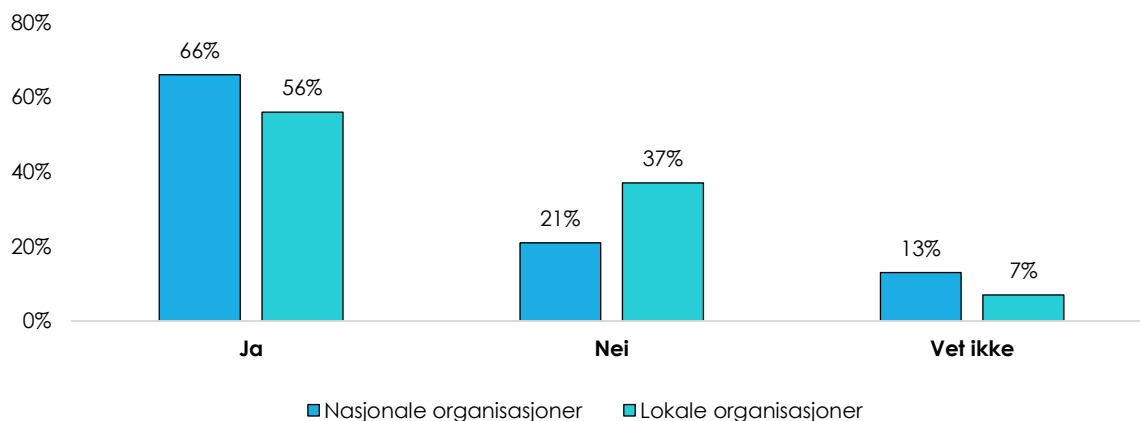
Figur 7: Prosentandel av nasjonale og lokale organisasjoner som hadde lagt om noen av sine aktiviteter ved hjelp av digitale verktøy

Kilde: Arnesen og Sivesind (2021)

Som tidligere vist ble aktivitetsnivået redusert for frivillige organisasjoner, og selv om noe av virksomheten har blitt erstattet av digitale løsninger, antas pandemien likevel å ha fått konsekvenser for deres økonomi. Dette er demonstrert i figur 8. Godt over halvparten forventer reduserte eller tapte inntekter som følge av pandemien, hvorav nasjonale organisasjoner ligger på 66 prosent, og lokale på 56 prosent. Videre forventer 21 prosent av de nasjonale organisasjonene at dette ikke blir tilfelle, mens denne andelen utgjør 37 prosent blant de lokale organisasjonene. 13 prosent av nasjonale organisasjoner vet ikke om deres inntekter vil bli redusert eller tapt, mot 7 prosent av lokale.

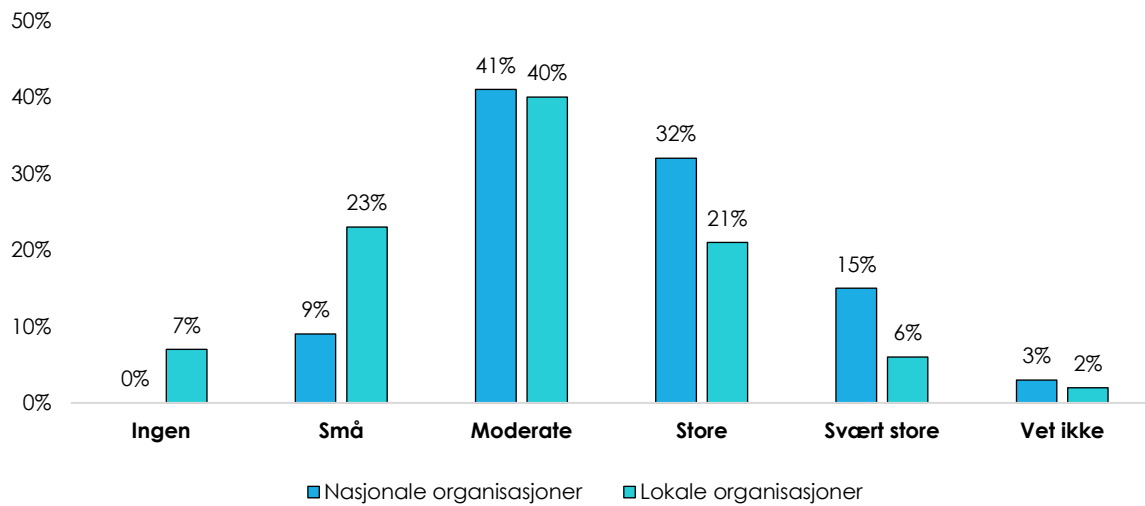
Figur 8: Prosentandel av nasjonale og lokale organisasjoner som forventer reduserte eller tapte inntekter som følge av koronapandemien

Kilde: Arnesen og Sivesind (2021)

De frivillige organisasjonene er også blitt spurt om konsekvensene av pandemien for deres drift fremover, som illustrert i figur 9. Hoveddelen av respondentene plasserer seg i midten av skalaen. 41 prosent av nasjonale organisasjoner mener konsekvensene vil bli moderate, mens 40 prosent av lokale organisasjoner oppgir det samme. I andre kategorier er disse gruppene mer splittet. 32 prosent av nasjonale organisasjoner mener konsekvensene vil bli store, mens bare 21 prosent av lokale er av samme oppfatning. Videre er det bare 9 prosent av nasjonale organisasjoner som tror konsekvensene vil bli små, mens lokale organisasjoner ligger på 23 prosent. Trenden med at konsekvensene anses som større av nasjonale organisasjoner gjelder også for de andre svaralternativene.

Figur 9: Vurdering av konsekvenser av koronapandemien for fremtidig drift

Kilde: Arnesen og Sivesind (2021)

FRIVILLIG INNSATS MOT 2035

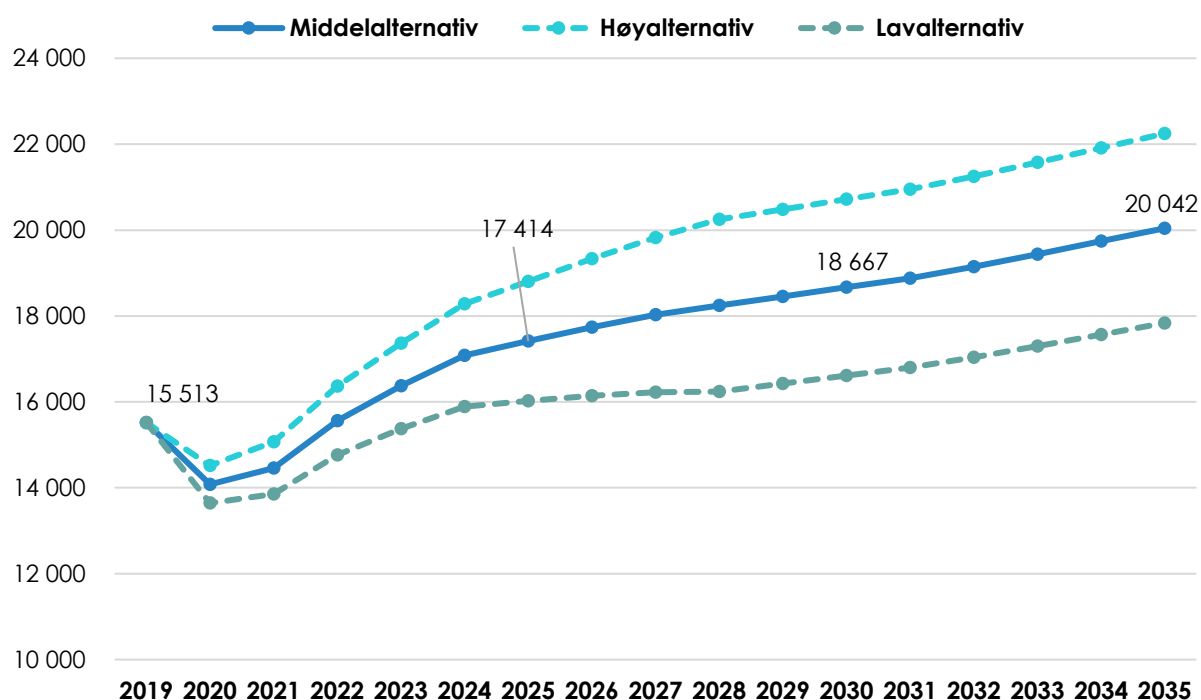
Dette kapitlet presenterer resultatene fra det beregnede tilbudet av frivillige arbeidstimer fra pensjonister, formelt og uformelt, i perioden 2019-2035. Totalt frivillige arbeidstimer, omregnet til antall årsverk, er anslått ved hjelp av SSB befolkningsframskriving (middeltalternativ), samt en tilsvarende modell som i NyAnalyse sin rapport fra 2017. I tråd med ovennevnt litteratur om frivillighet de to siste årene forutsetter vi en nedgang i det totale frivillige aktivitetsnivået i 2020 og 2021 som følge av koronapandemien. Omfanget av dette og nedgangen i pensjonisters tidsbruk på formelt og uformelt frivillig arbeid vil være heftet med noe usikkerhet. Som illustrert innledningsvis i denne rapporten er imidlertid antall heltidspensjonister under sterk vekst, og vil derfor kunne tilby flere frivillige arbeidstimer i årene som kommer.

Fremskrevet omfang av formelt frivillig arbeid

Figur 10 viser fremskrevet tilbud av arbeidstimer fra heltidspensjonister innen *formelt* frivillig arbeid. I basisscenarioet (middelalternativet) utvikler dette tilbudet seg i tråd med størrelsen på denne gruppen. Denne referansebanen kombinerer middeltalternativet i SSBs befolkningsframskriving med videreføring av formelt frivillig arbeid blant pensjonister, som vil si at det forutsettes uendret adferdsfrekvens.

Som vi allerede har anslått utgjorde pensjonistenes formelle frivillige innsats omtrent 15.500 årsverk i 2019. Grunnet pandemiens effekter anslår vi en nedgang i antall formelle frivillige årsverk i alle tre scenarioer (middel, høy, lav) de første årene etter. Etter hvert vil imidlertid det økte antallet heltidspensjonister snu denne trenden. Med en vekst på om lag 20.000 pensjonister årlig estimerer vi i middeltalternativet ca. 17.400 årsverk innen formelt frivillig arbeid i 2025, 18.700 årsverk i 2030, og deretter drøyt 20.000 årsverk i 2035.

Figur 10: Fremskrevne årsverk innen formelt frivillig arbeid. 2019-2035*

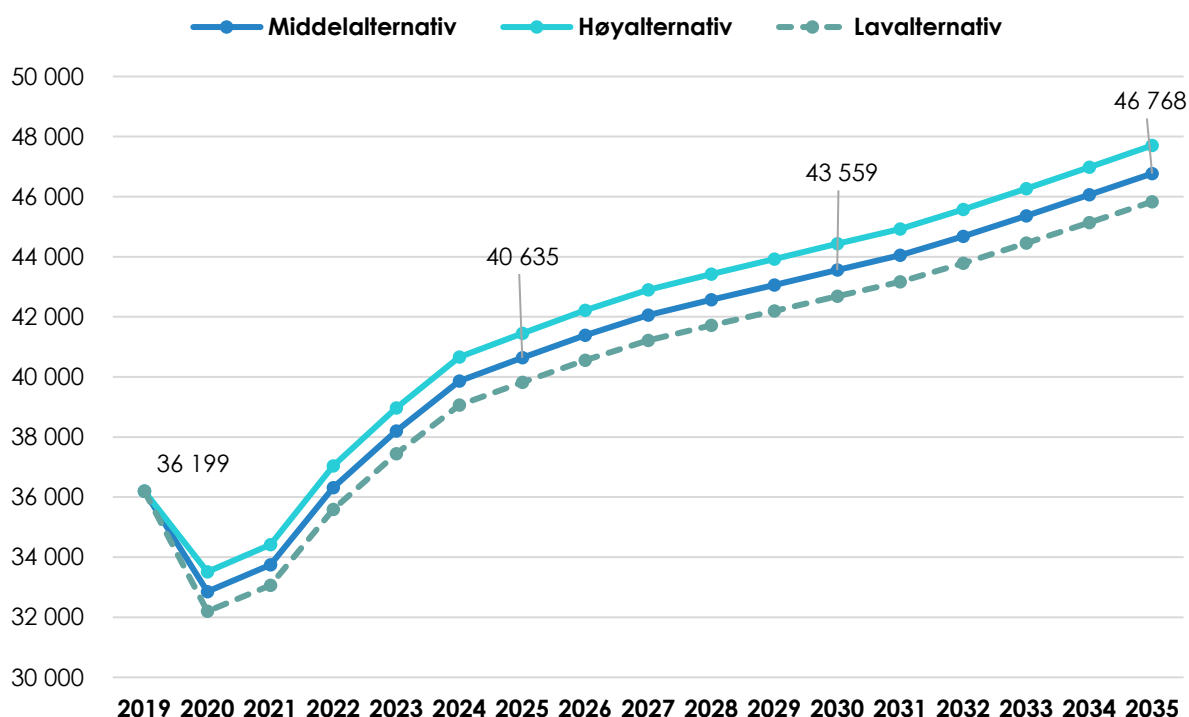
Kilde: SSB | NyAnalyse *Prognose

Helt i tråd med rapporten vi gjennomførte i 2017 har vi deretter sett på utviklingen dersom gjennomsnittlige timer per person stiger, og dersom andel personer fra denne gruppen stiger mer enn i basisscenarioet (middelalternativet). I figur 10 over er dette den turkise stiplede linjen (høyalternativ), hvor det også er uunngåelig med en nedgang de første årene som følge av pandemien. Deretter vil aktiviteten ta seg betydelig opp, hvor disse vekstratene gjenspeiler det anslåtte potensiale for å kunne rekruttere flere pensjonister til å delta i frivillig arbeid. Vi har også sett på en symmetrisk utvikling der tilbudet av frivillige årsverk faller mer enn under middelalternativet (lavalternativ). Dette er et nedsidescenario, som tegner et potensielt bilde av hvordan svakere innsats og prioritering fra myndigheter, frivilligsentraler og lignende kan slå ut i færre frivillige timer blant pensjonister, og påfølgende verdiskaping.

Fremskrevet omfang av uformelt frivillig arbeid

Figur 11 illustrerer modellberegninger og øvelse for uformelt frivillig arbeid blant heltidspensjonister. Innledningsvis i denne rapporten anslo vi at pensjonistenes uformelle frivillige innsats utgjorde om lag 36.200 årsverk i 2019. I likhet med figur 10 over har vi i alle tre scenarier for uformelt frivillig arbeid anslått en effekt de første årene som følge av koronapandemien. Etter hvert som den frivillige aktiviteten forhåpentligvis vil ta seg opp igjen estimerer vi i middelalternativet at antallet uformelle frivillige vil utgjøre omtrentlig 40.600 årsverk i 2025. Videre anslås uformelle frivillige årsverk til ca. 43.600 i 2030 og 46.800 i 2035. Både høy- og lavscenariet er mindre påvirkbart utenifra i dette tilfellet, og representerer derfor et usikkerhetsintervall. Utviklingen her drives primært av at gruppen blir større fram mot 2030, og vi har som ved tidligere rapport derfor valgt å legge til grunn at omfanget av uformell frivillig innsats primært er drevet av tilhørighetsgrad og familie- og naborelasjoner, og at dette ikke kan påvirkes i nevneverdig grad gjennom eksterne tiltak.

Figur 11: Fremskrevne årsverk innen uformelt frivillig arbeid. 2019-2035*

Kilde: SSB | NyAnalyse *Prognose

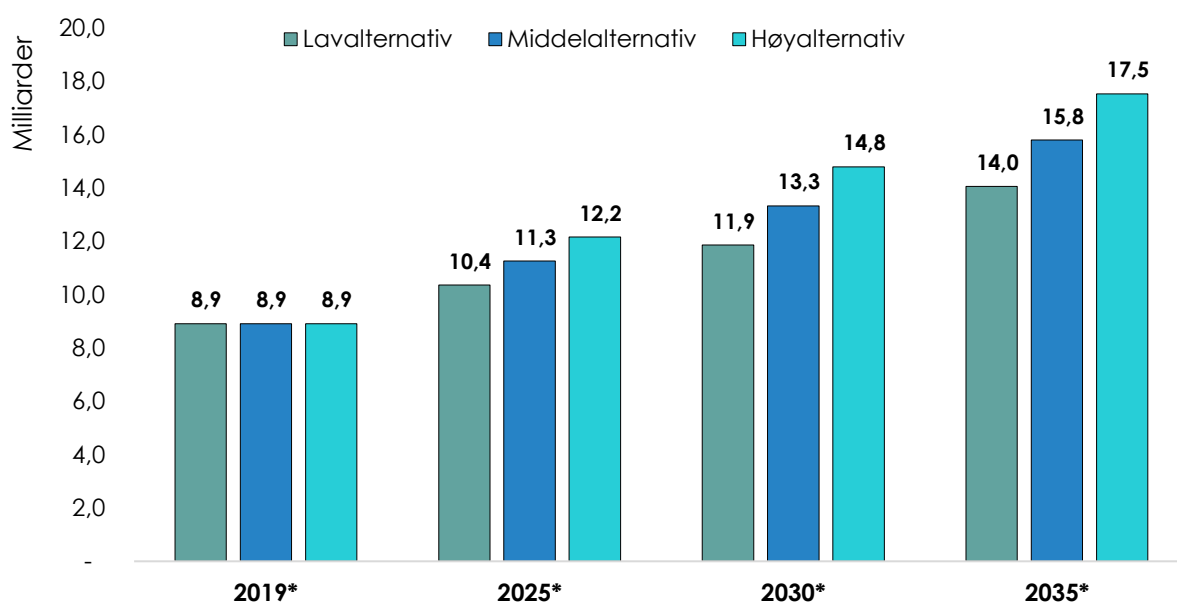
Samfunnsbidraget fra pensjonister

Slik figur 10 og 11 illustrerer utgjorde det samlede tilbudet av frivillige arbeidstimer (både formelt og uformelt) fra heltidspensjonister om lag 51.700 årsverk i 2019. Dette er ulønnede arbeidstimer som ikke fanges opp av nasjonalregnskapet. Statistisk sentralbyrå (SSB) publiserer årlig et satellittregnskap som tar sikte på å tallfeste det samlede verdibidraget fra frivillige og ideelle organisasjoner. Dette regnskapet føres imidlertid på et overordnet nivå uten inndeling i aldersgrupper og yrkesstatus. I dette avsnittet har vi ved hjelp av sentrale parameterverdier fra SSBs satellittregnskap, samt våre egne anslag på tilbudet av frivillige årsverk gjennom formelt og uformelt frivillig arbeid (figur 10 og 11), beregnet hva dette bidraget tilsvarer i 2019-kroner.

Verdibidraget fra formell frivillig innsats

Verdibidraget fra formell frivillig innsats baseres på framskivingene våre av antall årsverk i kombinasjon med lønnskostnad fra nærmest sammenlignbare formelle frivillige tjeneste i SSB sitt satellittregnskap. I beregningene er det lagt til grunn en årlig vekst i arbeidsproduktiviteten på 2 prosent. Figur 12 under illustrerer verdibidraget fra heltidspensjonister gjennom formelt frivillig arbeid, framskrevet for 2025, 2030 og 2035.

Figur 12: Verdibidraget fra heltidspensjonister gjennom formelt frivillig arbeid, målt i mrd. 2019-kroner. 2019, 2025*, 2030* og 2035*

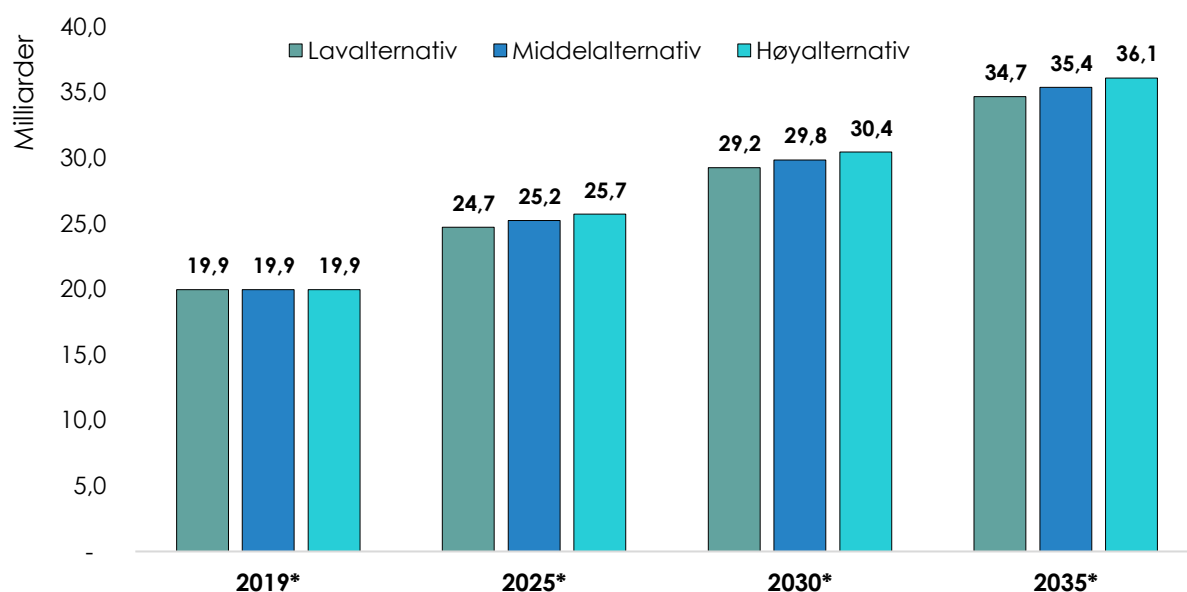
Kilde: SSB | NyAnalyse *Prognose

Grønne stolper representerer lavalternativet, blå stolper middelalternativet og turkise stolper høyalternativet. Vi ser av figuren at det estimeres et verdibidrag på 8,9 milliarder kroner fra formell frivillig innsats i 2019. Tallene for 2025, 2030 og 2035 er oppgitt i faste priser og tegner et bilde av hvor stort dette bidraget kan bli. Høy- og lavscenarioene i tidsperioden illustrerer at formell frivillighet blant pensjonister kan bevege seg i begge retninger, med en potensiell oppside på 17,5 milliarder kroner i 2035 (høyalternativ).

Verdibidraget fra uformell frivillig innsats

Pass av barnebarn og hjelp av venner er inkludert når vi har sett på verdibidraget fra uformelt frivillig arbeid. Omsorg eller hjelp til ektefelle eller nære slektninger samt oppgaver på tidligere arbeidsplass er utelatt. Figur 13 oppgir verdibidraget fra uformelt frivillig arbeid, hvor vi estimerer at dette utgjorde 19,9 milliarder kroner i 2019. Målt i faste 2019-kroner fremkommer det at dette bidraget kan øke til 25,2 milliarder i 2025, 29,8 milliarder i 2030 og 35,4 milliarder kroner i 2035 (alle i middelalternativet). Høyalternativet viser en mulig oppside på 36,1 milliarder kroner i 2035. Etersom det for en gitt innsats er mindre rom for å påvirke deltakelsen i uformelt frivillig arbeid, er differansen fra mellomalternativet noe lavere enn for formelt frivillig arbeid.

Figur 13: Verdibidraget fra heltidspensjonister gjennom uformelt frivillig arbeid, målt i mrd. 2019-kroner. 2019, 2025*, 2030* og 2035*

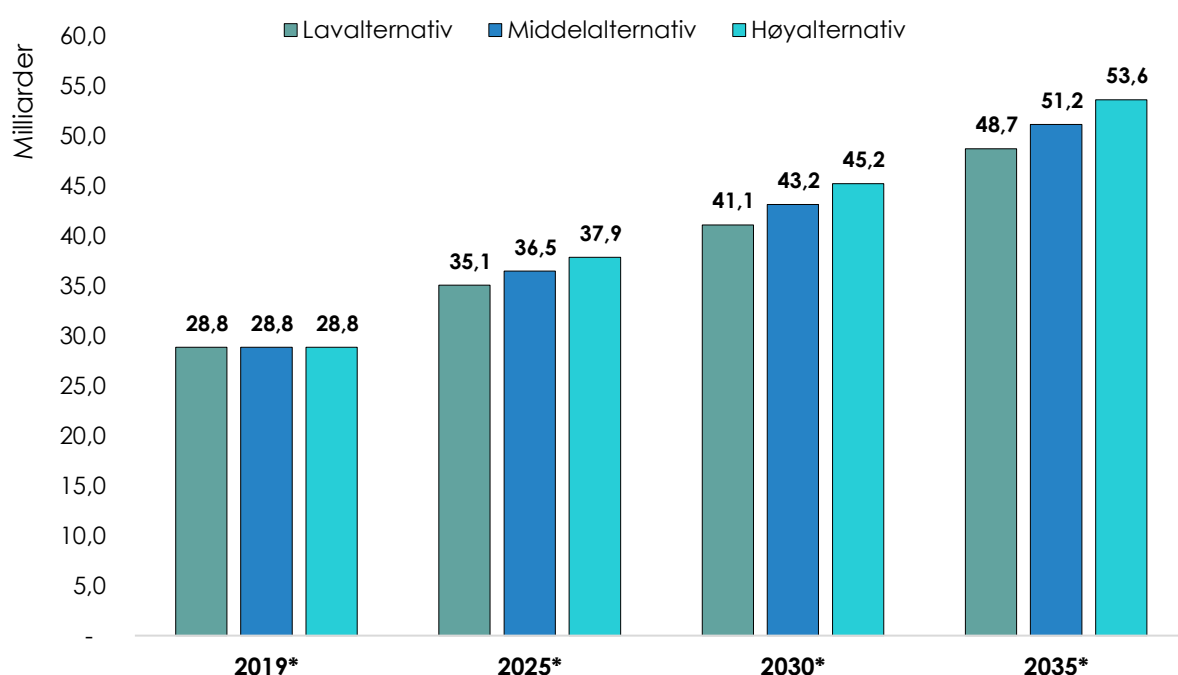

Kilde: SSB | NyAnalyse *Prognose

Samlet verdibidrag fra pensjonister

Figur 14 illustrerer det samlede verdibidraget fra formelt og uformelt frivillig arbeid blant heltidspensjonister. I 2019 anslås dette til om lag 28,8 milliarder kroner. Videre beregnes verdibidraget til 36,5 milliarder i 2025, 43,2 milliarder i 2030 og 51,2 milliarder kroner i 2035 (alle under mellomalternativet). Gitt våre forutsetninger kan bidraget fra 2019 nesten dobles frem mot 2035 under høyalternativet, til om lag 53,6 milliarder kroner.

Figur 14: Samlet verdibidrag fra heltidspensjonister gjennom formelt og uformelt frivillig arbeid, målt i mrd. 2019-kroner. 2019, 2025*, 2030* og 2035*

Kilde: SSB | NyAnalyse *Prognose

Som i rapporten fra 2017 er det viktig å nevne at dette er tjenestebehov som dekkes gjennom frivillig arbeid fra pensjonister, og at samfunnet uten deres innsats ikke nødvendigvis ville ha fått alle disse behovene dekket av det offentlige. Det er derfor ikke et en-til-en-forhold mellom bidraget fra frivillig sektor på den ene siden, og tjenesteproduksjonen og påfølgende kostnader i offentlig sektor på den andre. Det er likevel rimelig å anta at dersom slike tjenester ikke ble tilbudt fra frivilligheten, ville innbyggerne ha etterspurt disse fra offentlig sektor. Det offentlige og samfunnet for øvrig sparer derfor store beløp hvert eneste år på at pensjonister bruker mye av sin fritid til å hjelpe andre i sitt nærmiljø.

REFERANSELISTE

Arnesen, Daniel; Sivesind, Karl Henrik. (2021). *Frivillighet og koronakrisen. Befolkningens frivillige innsats og frivillige organisasjoners rolle, aktiviteter og økonomi under koronakrisen i Norge*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2021: 02. Hentet fra:

<https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2735165/Frivillighet%2fbog%2bkoronakrisen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Blix, Bodil H.; Stalsberg, Helge; Moholt, Jill-Marit. (2021). *Demografisk utvikling og potensialet for uformell omsorg i Norge*. Tidsskrift for omsorgsforskning. Årgang 7, nr. 1-2021, s. 1-44. Hentet fra:

https://www.idunn.no/file/pdf/67266283/demografisk_utvikling_og_potensialet_for_uformell_omsorg_i_.pdf

Fladmoe, Audun; Sivesind, Karl Henrik; Arnesen, Daniel. (2018). *Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998-2017*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2021: 02. Hentet fra:

<https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2557786/Oppdaterte%2btall%2bom%2bfrivillig%2binnsats.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Folkestad, Bjarte; Christensen, Dag Arne; Strømsnes, Kristin; Selle, Per. (2015). *Frivillig innsats i Norge 1998-2014. Kva kjenneteikner dei frivillige og kva har endra seg?* Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2015-4. Hentet fra:

<https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/handle/11250/2445372>

Frivillighet Norge og ProAge. (2019). *Seniorers engasjement i og for frivillige organisasjoner*. Hentet fra: https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/frivillighet-norge/pdf/Rapportseniorersengasjement_LR_V5.pdf?mtime=20191217083428

Frivillighet Norge. (2015). *Frivillighetsbarometeret 2015*. Hentet fra: https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/frivillighet-norge/pdf/ENDELIG_Frivillighetsbarometeret2015_oppdateret.pdf?mtime=20191217082801

International Labour Organization. (2021). *ILOSTAT. Indicator description: Volunteer work*. Hentet fra: <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/indicator-description-volunteer-work/>

Kulturdepartementet. (2018). *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig: Den statlege frivillighetspolitikken* (Meld. St. 10 (2018-2019)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/82a9eff104b3441d92c04198370a0724/nn-no/pdfs/stm201820190010000dddpdfs.pdf>

NyAnalyse. (2017). *Verdien av aktive seniorer. Frivillighetsbidraget fra pensjonister i Norge*. Hentet fra: <https://seniorporten.no/wp-content/uploads/2017/02/Verdien-av-aktive-seniorer.pdf>

Regjeringen. (2021). *Storstilt markering av frivillighetsåret 2022*. Pressemelding nr. 120/21. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/storstilt-markering-av-frivillighetsaret-2022/id2875575/>

Statens seniorråd. (2015). *Pensjonistundersøkelsen 2015 – tidsbruk og myter*. Hentet fra: <https://seniorennesfellesorganisasjon.no/wp-content/uploads/2016/04/Pensjonistenes-tidsbruk-fakta-og-myter.pdf>

Besøksadresse: Apotekergata 10, 0180 Oslo

E-post: terje@nyanalyse.no

Hjemmeside: www.nyanalyse.no